

Л.О. Остапенко
асистент кафедри
цивільного права та процесу Навчально-
наукового інституту права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СПІВВІДНОШЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ПРАЦІ З ІНШИМИ ВИДАМИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

У статті на основі чинного національного законодавства України, наукових напрацювань фахівців у галузі права, практики діяльності правоохоронних органів зроблена спроба дослідити теоретичні і практичні питання дискусійного та новаційного змісту в частині співвідношення адміністративної відповідальності за правопорушення в галузі охорони праці.

Ключові слова: співвідношення, адміністративна відповідальність, правопорушення, охорона праці.

В статье на основе действующего национального законодательства Украины, научных разработок специалистов в области права, практики деятельности правоохранительных органов предпринята попытка исследовать теоретические и практические вопросы дискуссионного и инновационного содержания в части соотношения административной ответственности за правонарушения в области охраны труда.

Ключевые слова: соотношение, административная ответственность, правонарушение, охрана труда.

On the basis of the applicable national legislation of Ukraine, scientific developments experts in law, practice of law enforcement attempt to explore the theoretical and practical issues and discussion of innovation in the content ratio of administrative responsibility for offenses in the field of labor.

Keywords: correlation, administrativeliability, tort, labor.

Актуальність теми на сьогодні зумовлена різноманітними поглядами щодо співвідношення як терміну та його використання в юрисдикцій практиці органів (посадових осіб), що уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення.

Мета статті полягає у з'ясуванні спірних питань та можливих протиріч, упущень пов'язаних з притягненням до адміністративної відповідальності за порушення в галузі охорони праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В процесі дослідження теорії і практики співвідношення адміністративної відповідальності в галузі охорони праці з іншими видами юридичної відповідальності використано чинне національне законодавство України, енциклопедичні матеріали та наукові праці вітчизняних і закордонних науковців: Ю. Битяка, Л. Брича, Л. Єрмоленко-Князевої, О. Кузьменко, О. Скакун, О. Ткаченко, А. Школика, А. Агапова, С. Алексєєва, І. Галагана, Д. Керімова, Кікота, Е. Юдіна, Ц. Ямпольської та інші.

Виклад основного матеріалу. Порушення адміністративного законодавства в галузі охорони праці з іншими видами юридичної відповідальності за аналогічні протиправні дії чи бездіяльність є предметом зацікавленості серед науковців та практиків і спонукає їх на подальше дослідження цієї проблеми.

На проблему співвідношення відповідальності та розмежування правопорушень за словами А.Б. Агапова звертали увагу дуже давно. Він наводить приклад, коли у доповідній записці імператору Олександрові II від 23 березня 1861 року про судово-поліцейський статут головноуправляючий 2-м відділенням Державної Думи Росії граф Д.М. Блудов доповідав про необхідність розмежування злочинів, підвідомчих кримінальним судам, від «поліцейських проступків» які підлягають у країнах західної Європи розгляду спеціальними поліцейськими суддями чи адміністративними органами [1, с. 130].

Сучасне бачення співвідношення як правової категорії неможливе без з'ясування його реального існування в якості загального та окремого елементів, які багаточисельні та різноманітні за своїм змістом та мінливі [2, с. 191], що сприяє проведенню порівняльного аналізу юридичних фактів пов'язаних з порушенням законодавства про працю та реакцією на них органами, що уповноважені розглядати вказані правопорушення.

Віднесення терміну «співвідношення» до правової категорії, пов'язано з виокремленням його в окрему правову дефініцію, що сприятиме більш поглибленому правовому аналізу різновидів юридичної відповідальності за порушення законодавства в галузі охорони праці.

Відсутність рівнозначних та загально визначених дефініцій утруднює за словами Т.А. Занфірової – «повноцінний теоретичний аналіз з правових питань, а й може бути джерелом серйозних непорозумінь та конфліктів у юридичній практиці [3, с. 70]. Питання про співвідношення національного і міжнародного права вперше було закріплено в Декларації про державний суверенітет України 1990 року де було проголошеного «пріоритет загально визначених норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права [4, с. 22, с. 54–61]. Відповідно до зазначеної Декларації питання співвідношення розглянуті у Законі України «Про дію міжнародних договорів на території України» [5]. Для прикладу у адміністративно-правовій доктрині поки що не існує пропозицій щодо законодавчого забезпечення розмежування складів адміністративних правопорушень. Це стосується і порушень законодавства в галузі охорони праці серед яких не усталений термінологічний апарат.

Зокрема: відсутня термінологічна єдність понять, що характеризують порушення у сфері охорони праці; не з'ясовані критерії розмежування юридичних складів правопорушень у сфері охорони праці; відсутня єдність у розумінні того, що об'єктом розмежування є різні за спрямованістю протиправні дії чи бездіяльність в галузі охорони праці; відсутність чітких формувань щодо протиправних дій чи бездіяльності за об'єктом посягання; не досліджена, проблема типів співвідношення між складами адміністративних правопорушень в галузі охорони праці (за загальними та особливими ознаками). Це свідчить про потребу чіткого розуміння змісту співвідношення, можливості правильного тлумачення норм та їх адекватного застосування» [6, с. 70].

Термін «співвідношення» досить часто ототожнюють з термінами «співставлення», «порівняння», «розмежування», «Відмежування» та іншими. Відмежування за своїм етимологічним змістом означає відокремлення від чогось (від об'єкта, предмета, межі) від певних дій особи. Сутність розмежування полягає у виокремленні і відділенні [7, с. 56] начебто однакових за проявом фактів реальної дійсності, змістовне наповнення яких за зовнішніми ознаками може бути майже ідентичним.

Співставлення у більшості випадках пропонують розуміти як забезпечення, порівняння показників, отриманих різними методами у різні періоди часу [8, с. 1139]. Поняття порівняння на разі немає чіткої фіксації свого статусу. Порівняння сприймають як дію [7, с. 584] досить часто ототожнюють зі співставленням між числами [8, с. 1151].

Порівняння вважають одним з прийомів мисленої операції, завдячуючи якій встановлюються риси подібності та різниці між певними предметами та явищами: [9, с. 420]. Поняття порівняння на разі немає чіткої фіксації свого статусу. Розглянуті нами терміни «відмежування», «розмежування», «порівняння», «співставлення» за своїм змістом і призначенням не мають великих розбіжностей і характеризують дії суб'єктів, що уповноважені приймати рішення, які пов'язані із застосуванням того чи іншого виду юридичної відповідальності з урахуванням ознак, властивих для кожного виду.

Пізнавальний процес співвідношення доцільно досліджувати з використанням різноманітного методологічного інструментарію. У нашому випадку найбільш оптимальним є застосування порівняльного методу для пояснення наявності або відсутності системності у формуванні змісту норм права, які передбачають відповідальність за порушення законодавства про працю та охорону праці.

Порівняння дозволяє співставляти один правовий об'єкт посягання (суспільні відносини у сфері охорони права громадян на працю, на оплату праці, на охорону праці та інших прав у трудовій сфері), для встановлення того, чим і як обумовлені подібності і відмінності його юридичного захисту існуючими видами юридичної відповідальності. Порівнюючи застосування різних видів юридичної відповідальності за порушення законодавства в галузі охорони праці можна вважати, що існує «органічна єдність системи найбільш істотних ознак одного типу [10, с. 56], що властиві для одного правового інституту – юридичної відповідальності.

Корисний результат застосування порівняння буде залежати від рівня та якості розуміння і тлумачення понять, що характеризують порушення законодавства в галузі охорони праці. Поняття співвідношення як термін є предметом розгляду адміністративного права зарубіжних країн. При цьому у більшості випадках мова йде про співвідношення поняття «виконавча влада» і «державне управління», а також «Публічна адміністрація» і «адміністративна діяльність» [11, с. 15–21]. Співвідношення як словосполучення можна вважати правничим терміном, котре вживається в національному законодавстві, науковому обігу, є узагальненим найменуванням для характеристики змісту, об'єктів реальної дійсності, правових відносин, юридично значимих фактів.

Наведені терміни, що прямо чи опосередковано співставляються з співвідношенням і в певній мірі сприяють чіткому розумінню його змісту і, надають можливість правильного тлумачення норм права та його застосування [6, с. 71–79]. Загальну думку про припинення легковажного використання понятійного характеру теорій права у свій час висловила О. Кузьменко [12, с. 25]. Сутність проблеми співвідношення адміністративної відповідальності за порушення законодавства в галузі охорони праці з іншими видами юридичної відповідальності полягає у з'ясуванні наявності спільних ознак таких, що відрізняють їх за окремими важливими характеристиками [13, с. 21].

Взаємне доповнення або обмеження ознак при співвідношенні їх за видовими характеристиками [14, с. 104–109] зміст яких сприяє відновленню порушеного права на працю та її охорону, має як ми вважаємо наступні рівні: 1) законодавчий; 2) правозастосовний; 3) розгляд правопорушення; 4) прийняття рішення; 5) оскарження рішення; 6) виконання рішення. Особливості співвідношення проявляються на кожному із наведених рівнів з властивою для них специфікою. З'ясування особливостей адміністративної відповідальності за порушення законодавства в галузі охорони праці у порівнянні з іншими видами юридичної відповідальності, як вважає академік Ю.П. Битяк сприяє захисту громадян від неналежних і необґрунтованих дій з боку державних органів і їх посадових осіб [15, с. 131].

Звернемо увагу на критерії які сприяють більш чіткому і коректному розумінню співвідношення адміністративної відповідальності за правопорушення в галузі охорони праці з іншими видами юридичної відповідальності. Так, ще за часів Юстиніана мова йшла про врахування критерію корисності як для держави так і для конкретної особи [16, с. 10]. Серед багатьох різновидів критеріїв, які прямо чи опосередковано характеризують юридичну відповідальність (моральні, етичні, економічні, політичні, соціальні та інші) важливими є правові критерії відповідальності.

Правові критерії мають пряме відношення [17, с. 26–27] до характеристики адміністративної відповідальності за порушення законодавства про працю та охорону праці що свідчить про їх юридичну значимість [18, с. 400]. Виконавча влада і адміністративне право / За заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К.: Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002. – 668 с.]. До правового критерію відносяться також процесуальні особливості порядку адміністративного провадження по справах про правопорушення в галузі охорони праці у співвідношенні їх з іншими видами юрисдикційного провадження за вказані протиправні дії чи бездіяльність. Це стосується розгляду даної категорії справ у судах, та застосуванням покарань.

Матеріальний зміст мають протиправні дії чи бездіяльність при порушенні трудових прав громадян, які вчинено умисно (ст. 10 КУпАП) або з необережності (ст. 11 КУпАП). Аналогічно за змістом є характеристика вказаних дій чи бездіяльності у кримінальному та цивільному законодавстві України. Адміністративні правопорушення в галузі охорони праці відрізняються від аналогічних протиправних дій чи бездіяльності за ступенем суспільної небезпеки та завданої шкоди. Об'єктом посягання у даному випадку є суспільні відносини у сфері охорони права громадян на працю, на оплату праці, на охорону праці та інших прав у трудовій сфері. Захист цих відносин здійснюється шляхом застосування покарань адміністративного, дисциплінарного, кримінального та цивільно-правового змісту.

Важливим критерієм який дозволяє більш ґрунтовно охарактеризувати співвідношення між існуючими видами юридичної відповідальності є ступінь суспільної небезпеки, що має кількісну та негативно якісну оцінку вчинених протиправних дій чи бездіяльності у сфері охорони праці. Законодавець у даному випадку зазначає, що підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину (ст. 2 КК України). Крім того, ступінь суспільної небезпеки визначається характером і розміром шкоди завданої відносинам у сфері охорони праці. Максимальна ступінь суспільної небезпеки властива для кримінальних злочинів, а її вплив немає локального змісту. Суспільна небезпека від правопорушення поширюється у мікро та макро середовищі, що створює реальну загрозу для суспільних відносин в тому числі й у галузі охорони трудових прав громадян.

Вчинення злочину завдає як моральної так і матеріальної шкоди, яка відповідно до чинного законодавства України повинна бути компенсована шляхом застосування жорстких заходів державного примусу. Для прикладу, ще у Руській Правді були передбачені зобов'язання з приводу заподіяння шкоди особі [19, с. 26].

Адміністративне законодавство України на відміну від кримінального законодавства не має чіткого закріплення терміну «небезпека», «суспільна небезпека» при характеристиці протиправних дій чи бездіяльності в галузі охорони праці. На думку Л.П. Брича суспільна небезпека є ознакою загальною до поняття злочину, яка стосовно кожного конкретного складу злочину визначається сукупністю його об'єктивних і суб'єктивних ознак. Тому вона не може слугувати критерієм Відмежування [20, с. 106].

Ми вважаємо, що сам факт наявності суспільної небезпеки в протиправних діях чи бездіяльності правопорушника доповнює об'єктивну сторону юридичного складу правопорушення. Для адміністративних порушень законодавства про працю та охорону праці важливим є врахування суспільної небезпеки при кваліфікації протиправних дій чи бездіяльності, які вчиняються повторно. Разом з тим, законодавче закріплення обставин, що виключають адміністративну відповідальність, а саме дії особи в стані крайньої необхідності, необхідної оборони або стану неосудності особи (ст. 17 КУпАП), як раз свідчать про суспільну небезпеку та шкоду від вчинення правопорушення. Додатковим аргументом щодо наявності суспільної небезпеки та шкоди в адміністративно-караних діях особи є наявність законодавчо закріплених обставин, що обтяжують адміністративну відповідальність (ст. 36 КУпАП).

Стаття 269 КУпАП при визначенні правового статусу потерпілого від адміністративного правопорушення звертає увагу на необхідність з'ясування завданої майнової шкоди (ст. 269 КУпАП). Аналогічна вимога закріплена ст. 256 КУпАП. Щодо обов'язкового зазначення у протоколі про адміністративне

правопорушення даних про заподіяння потерпілому матеріальної шкоди. Статтею 329 КУпАП передбачено порядок і строки виконання постанови в частині відшкодування майнової шкоди, а також наслідки за невиконання даної постанови (ст. 330 КУпАП).

Автори монографії «Виконавча влада і адміністративне право» за загальною редакцією В.Б. Авер'янова вважають, що адміністративні проступки можна розглядати як правопорушення з невисоким рівнем суспільної шкоди [18, с. 571].

Таким чином, не береться до уваги наявність ступеня шкідливості (а не шкоди) як високої так і значної при вчиненні адміністративно-карних порушень не лише в галузі охорони праці, але й при порушенні інших адміністративно-правових відносин.

У порівнянні адміністративно-карного порушення законодавства про охорону праці з дисциплінарним порушенням законодавства про працю суспільна небезпека і шкода на наш погляд має локальний характер. Вона обмежена рамками трудового колективу, підприємства, установи, організації. Разом з тим, ступінь суспільної небезпеки дисциплінарного правопорушення визначається розміром шкоди, завданої відповідальному суб'єкту трудових відносин.

Досліджуючи співвідношення адміністративної відповідальності з дисциплінарною, слід вказати на те, що зовнішня схожість останнього, призвела свого часу до того, що Ц.А. Ямпольська помилково віднесла її до одного з інститутів адміністративного права [21, с. 184].

Відмінність адміністративної відповідальності від дисциплінарної за фактичними підставами пов'язана з різними об'єктами протиправного посягання. Так, об'єктом дисциплінарного проступку є трудові та службові правовідносини. Виходячи з того, що дисциплінарна відповідальність в галузі охорони праці врегульовується переважно нормами трудового законодавства, дисциплінарними статутами, що діють в різних сферах управління, а також правилами внутрішнього розпорядку конкретному підприємстві, можна з упевненістю вести мову про те, що вона спрямована на зміцнення стану дисципліни та виховання у працівників розуміння власного обов'язку працювати дотримуючись правил внутрішньогорозпорядку на підприємстві, а також попередження вчинення ними дисциплінарних проступків.

Правовий аналіз співвідношення між органами (посадовими особами), що уповноважені застосовувати той чи інший вид юридичної відповідальності за порушення в галузі охорони праці, правопорушник, як правило, не перебуває у службових або трудових відносинах з юрисдикційним органом і йому не підпорядкований. При дисциплінарній відповідальності, навпаки, правомнакладення стягнень наділені посадові особи, яким порушники дисципліни безпосередньо або опосередковано підпорядковуються.

Суб'єктами дисциплінарної відповідальності являються особи, які працюють в державних підприємствах та установах, громадських організаціях, військовослужбовці, особи рядового та начальницького складу ОВС, СБУ, студенти та багато інших осіб, які пов'язані трудовими, службовими або навчальними відносинами за місцем праці чи навчання.

Однією з обставин, що наближають дисциплінарну відповідальність до адміністративної є та, що деякі відносини адміністративної відповідальності охороняються одночасно як адміністративними, так і дисциплінарними санкціями, які можуть застосовуватися за одне й те саме правопорушення. Маємо на увазі вимоги статті 15 КУпАП, відповідно до якої особи, що вчинили адміністративне правопорушення і на яких поширюється дія дисциплінарних статутів, притягуються до дисциплінарної, а не до адміністративної відповідальності.

У зв'язку з цим, варто звернути увагу на пропозицію Л.С. Єрмоленко-Князевої стосовно того, що кваліфікація правопорушення як більш суспільно-небезпечного діяння повинна виключати кваліфікацію його ж як менш суспільно-небезпечного діяння.

Тобто притягнення до кримінальної відповідальності виключає притягнення тієї ж особи до адміністративної відповідальності, а в свою чергу притягнення до адміністративної відповідальності повинно виключати можливість притягнення до дисциплінарної відповідальності [22, с. 167]. Ми не підтримуємо вказану позицію, з урахуванням того, що Конституція України закріпила положення про те, що за вчинення правопорушення особа не може бути двічі притягнута до одного й того ж виду юридичної відповідальності, а в даному випадку мова йде про різні її види.

Ведучи мову про види і розміри санкцій, слід вказати, що адміністративна відповідальність, в цілому, відрізняється від дисциплінарної за характером санкцій, які перебувають у прямій залежності від ступеня суспільної шкідливості, а також за видами самих стягнень, які суттєво різняться.

Суспільна небезпека цивільно-правових правопорушень має приватно-публічний характер. Вона проявляється у завданні шкоди одній із сторін цивільно-правових відносин. Цивільно-правова відповідальність – це відповідальність фізичної або юридичної особи перед іншою особою, а в окремих випадках – і перед державою за невиконання або неналежне виконання покладених на неї законом або договором цивільно-правових обов'язків, а також у випадках заподіяної шкоди іншій особі. Сутність її полягає в тому, що вона заснована на презумпції, винності особи, тобто доводити, що шкода наступила не з його вини

повиненсам порушник. В окремих випадках вона можлива і при відсутності вини. Цивільно-правова відповідальність носить майновий і компенсаційний характер, тобто збитки відшкодовуються грошима або майном, а розмір відшкодування визначається розміром спричинених збитків [23, с. 8].

В основу відмежування адміністративної відповідальності за порушення в галузі охорони праці від цивільно-правової можна покласти різні ознаки, за виключенням тієї, яка дає характеристику кола суб'єктів відповідальності – в адміністративній та цивільній відповідальності вони у певній мірі співпадають. Адміністративна відповідальність відноситься до компетенції суду (посадових осіб), а цивільно-правова тільки до компетенції судів.

Визначені законодавцем підстави адміністративної та цивільно-правової відповідальності регулюються відповідно галузевим законодавством. Відмінності за фактичними підставами полягають у специфіці конкретних складів адміністративного та цивільного проступку – об'єкта протиправного посягання, правових наслідків їх вчинення. Об'єктом цивільних протиправних дій є майнові відносини, на які посягає суб'єкт трудових відносин та які захищаються у позовному порядку через суд. Об'єктом адміністративних порушень законодавства про працю та охорону праці є суспільні відносини в галузі охорони праці які захищаються у судовому та адміністративному порядку судом (посадовими особами).

Адміністративна відповідальність в галузі охорони праці відрізняється від цивільної і за наслідками протиправного діяння. Якщо для адміністративних передбачає його.

Вік особи, яка вчинила протиправні дії чи бездіяльність у сфері охорони праці є одним з критеріїв за допомогою якого є реальна можливість виокремити загальний віковий ценз, після досягнення якого настає адміністративна відповідальність (16 років). Кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину настало шістьнадцять років (ст. 22 КК України) [24].

Повна цивільна відповідальність настає у особи, яка досягла шістьнадцяти років і працює за трудовим договором (ст. 35 ЦК України) [25].

Співвідношення за віковим критерієм серед неповнолітніх осіб, які притягаються до відповідальності за порушення законодавства про працю та охорону праці має деякі особливості. Так, якщо неповнолітній є підприємцем чи має статус посадової особи на підприємстві, установі, організації незалежної форми власності то він у разі вчинення адміністративно-карного порушення законодавства про працю та охорону праці притягається до відповідальності на загальних підставах. Разом з тим, ст. 13 КУпАП не передбачає відповідальності неповнолітніх за ст. 41-42 КУпАП на загальних підставах.

Кримінальна відповідальність неповнолітніх за вчинення злочинів передбачених ст.ст. 172–175 Кримінального кодексу України настає при досягненні ними шістьнадцяти років.

Цивільна відповідальність неповнолітньої особи, яка перебуває у трудових відносинах та займається підприємницькою діяльністю настає при досягненні шістьнадцяти років (п. 2, ст. 35 ЦК України).

Дисциплінарна відповідальність неповнолітніх за порушення законодавства про працю настає при досягненні віку, з якого неповнолітній приймається на роботу. Згідно ст. 188 КЗпП України не дозволяється прийняття на роботу осіб молодше шістьнадцяти років.

Разом з тим, мають місце винятки, коли за згодою батьків чи осіб, які їх замінюють неповнолітня особа може вступати у трудові відносини з 14 та 15 років. Неповнолітні працівники притягаються до матеріальної відповідальності за шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації на загальних підставах і умовах (ст. 130 КЗпП України).

Співвідношення покарань за порушення законодавства про працю та охорону праці дозволяє провести порівняння між видами покарань та їх розмірами залежно від об'єкта посягання і ступеня суспільної небезпеки а також заподіяної шкоди.

Дисциплінарна відповідальність за порушення права на працю зобов'язує суб'єктів трудових відносин за їх порушення зазнавати дисциплінарних санкцій, передбачених законодавством про працю [26, с. 432], а саме догани та звільнення (ст. 147 КЗпП України) [27, с 38].

Адміністративні стягнення за порушення законодавства в галузі охорони праці є більш жорсткими у порівнянні з дисциплінарними стягненнями. До їх переліку відносяться лише адміністративний штраф (ст. 27 КУпАП), що накладається на посадових осіб підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності та громадян – суб'єктів підприємницької діяльності, а також осіб, які представляють власників або уповноважені ними органи чи профспілки, або інші уповноважені трудовим колективом органи, представники трудових колективів. Штрафи у вигляді грошового стягнення є різними за розміром.

Слід звернути увагу на нечітке розмежування законодавцем мінімального та максимального розмірів штрафу як одного з видів відшкодування шкоди завданої тому чи іншому суб'єкту трудових відносин. Це пояснюється недостатньою розробленістю та невизначеністю критеріїв, що визначають розмір завданої шкоди при порушенні законодавства в галузі охорони праці.

Крім того, на законодавчому рівні відсутні пропозиції щодо зміни (у сторону збільшення) мінімального та максимального розмірів штрафу за адміністративні порушення законодавства в галузі охорони праці.

Порівняння штрафу в якості кримінального покарання за злочини в галузі охорони праці розглянутим нами адміністративним штрафом відрізняється збільшенням його мінімуму доходів громадян (від 50), а максимального розміру до півтори тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Кримінальне законодавство України передбачає значно ширший перелік покарань за злочини в галузі охорони праці. Це: 1) позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років; 2) виправні роботи на строк до двох років; 3) арешт строком до шести місяців; 4) обмеження волі на строк до трьох років; 5) позбавлення волі на строк до п'яти років.

Ми вважаємо, що ряд кримінальних покарань за порушення в галузі охорони праці доцільно декриміналізувати і законодавчо закріпити в якості адміністративних стягнень. Це стосується позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, а також громадські роботи при повторному вчиненні адміністративних правопорушень в галузі охорони праці.

Цивільне законодавство України передбачає відшкодування юридичною або фізичною особою шкоди, завданої працівником при виконанні ним своїх трудових обов'язків (ст. 1172 ЦК України) [25]. Відшкодування завданої особі шкоди може мати моральний (ст. 1167 ЦК України) та майновий (1166 ЦК України) зміст.

За порушення законодавства про працю та охорону праці під час якого особі було завдано шкоди суддя районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду має право одночасно вирішити питання про відшкодування винним майнової шкоди (ст. 40 КУпАП).

Порівнюючи загальні правила застосування покарань до порушень законодавства про працю та охорону праці ми звернули увагу на наступне.

1. Дисциплінарні стягнення застосовуються органом, якому надано право прийняття на роботу (ст. 147-1 КЗпП України) не пізніше одного місяця з дня виявлення порушення законодавства про працю та охорону праці (ст. 148 КЗпП України).

2. Адміністративні стягнення (штраф) за порушення законодавства про працю та охорону праці застосовують районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди (судді) (ст. 221 КУпАП), центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці (ст. 231 КУпАП), органи державної санітарно-епідеміологічної служби (ст. 236 КУпАП).

3. Кримінальні покарання за злочини проти трудових прав громадян (ст. ст. 172–175 КК України) застосовуються судами (суддями).

4. Застосування цивільно-правової відповідальності за шкоду завдану суб'єктам трудових відносин здійснюється у судовому порядку.

Ми вважаємо, що розмежування яке має місце в частині визначення і застосування стягнень за порушення законодавства про працю та охорону праці суб'єктами, що уповноважені розглядати дані правопорушення здійснюються з урахуванням особи порушника, суспільної небезпеки та шкоди від вчинених протиправних дій чи бездіяльності, ступеня вини порушника, його майнового стану та обставин, що обтяжують або пом'якшують відповідальність.

Співвідношення між обставинами, що обтяжують чи пом'якшують відповідальність за порушення законодавства про працю мають нормативно-правове закріплення у чинному законодавстві з урахуванням того, що обтяжуючі обставини вчинення правопорушення чітко окреслені законодавцем, а їх додаткове розширення з метою посилення відповідальності заборонено. Обставинами що, пом'якшують відповідальність за порушення законодавства про працю можуть бути такі, які не зазначені в законі.

Для прикладу наведемо перелік обставин, які пом'якшують або обтяжують відповідальність за порушення законодавства про працю та охорону праці в адміністративному та кримінальному законодавстві.

Більш широкий перелік обставин які пом'якшують кримінальну відповідальність винної особи сприяє об'єктивному і справедливому розгляду справи з дотриманням принципу законності.

Узагальнення теоретичних і практичних аспектів співвідношення та взаємодії адміністративної відповідальності за порушення законодавства про працю та охорону праці з іншими видами юридичної відповідальності сприяло обґрунтуванню наступних висновків:

1) лінгвістично-юридичний зміст поняття «співвідношення» з іншими термінами, що прямо чи опосередковано його взаємодоповнюють свідчить про широкі можливості його застосування для обґрунтування і характеристики адміністративної відповідальності за порушення законодавства про працю та охорону праці з іншими видами є юридичної відповідальності за аналогічні правопорушення;

2) виокремлення та обґрунтування критеріїв адміністративної відповідальності на матеріальний і правовий сприяло з'ясуванню та характеристиці ознак відповідальності (за об'єктом посягання, ступенем суспільної небезпеки і шкодою, віком, видами і розмірами покарань, обтяжуючими і правопорушень та іншим).

Більш широкий перелік обставин які пом'якшують кримінальну відповідальність винної особи сприяє об'єктивному і справедливому розгляду справи з дотриманням принципу законності.

Узагальнення теоретичних і практичних аспектів співвідношення та взаємодії адміністративної відповідальності за порушення законодавства про працю та охорону праці з іншими видами юридичної відповідальності сприяло обґрунтуванню наступних висновків:

Розглянуті нами терміни «відмежування», «розмежування», «порівняння», «співставлення» за своїм змістом і призначенням не мають великих розбіжностей і характеризують дії суб'єктів, що уповноважені приймати рішення, які пов'язані із застосуванням того чи іншого виду юридичної відповідальності з урахуванням ознак, властивих для кожного виду.

Пізнавальний процес співвідношення доцільно досліджувати з використанням різноманітного методологічного інструментарію.

Порівняння дозволяє співставляти один правовий об'єкт посягання (суспільні відносини в галузі охорони права громадян на працю, на оплату праці, на охорону праці та інших прав у трудовій сфері), для встановлення того, чим і як обумовлені подібності і відмінності його юридичного захисту існуючими видами юридичної відповідальності.

Література

1. Агапов А.Б. *Административная ответственность* : учебник. – Издание 3-е переработ. и дополн. / А.Б. Агапов. – М.: Эскимо, 2007. – 230 с.
2. Керимов Д.А. *Методология права: Предмет, функции, проблемы философии права*. – 4-е изд. – М.: изд-во СГУ, 2008. – 521 с.
3. Занфірова Т.А. *Термінологічні питання побудови дискурсу трудового права. / Держава та регіони : Серія : Право*. – 2011. – М 2.- С. 70-74.
4. *Міжнародне право в документах / За заг. ред. М.В. Бурменського*. – Х.: Видавництво НУВС, 2003. – 283 с.
5. *Відомості Верховної Ради України*. – 1992. – № 10 Ст. 137.
6. Трофименко В. *Співвідношення понять «Кримінальне провадження», «Кримінальне судочинство», «Процедура» та «Стадія кримінального процесу» в юридичній доктрині та за КПК України*. / *Право України*. – 2013. – № 11. – С. 71-77.
7. *Новий тлумачний словник української мови. У чотирьох томах. Т. 4 / Укладачі проф. В.В. Яременко, канд. філ. наук О.М. Сліпушко*. – К.: Вид-во «Аконіт», 2000. – 941 с.
8. *Новый энциклопедический словарь М.Б. Большая Российская энциклопедия* : Рипол класик. – 1456 с.
9. *Педагогический словарь* : У двух томах. Т. 20. – М.: Изд-во Академии педагогических наук, 1960. – 766 с.
10. Скакун О. *Принципи у методологічному інструментарії загального порівняльного правознавства*. – *Право України*. – 2013. – 3-4. – С. 49-59.
11. *Административное право зарубежных стран* : учебник для студентов вузов, обучающихся по специальности «юриспруденция» / [В.Я. Кикоть и др.]; под ред. В.Я. Кикотя, Г.А. Василевича, Н.В. Румянцевы. – М.: ЮНИТИ-ДАНА : Закон и право, 2012. – 431 с.
12. О. Кузьменко. *Співвідношення адміністративного процесу та адміністративного процесуального права*. – *Право України*. – 2004. – № 12. – С. 24-27.
13. *Адміністративне право: підручник / Ю.П. Битяк (кер. авт. кол.). В.М. Гаращук, В.В. Богуцький та ін.; за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, В.В. Зуй*. – Х.: *Право*, 2010. – 624 с.
14. Беззубов Д.О. *Суспільна безпека / організаційно-правові засади забезпечення* : Монографія. – К.: МП «Леся», 2013. – 452 с.
15. Ю. Битяк *Наука адміністративного права України : поняття, предмет, методологія дослідження адміністративних правовідносин* *Право України* : *Юридичний журнал*. – 2013. – № 12. С. 122-137.
16. *Дигесты Юстиниана. Очерки по истории составления и общая характеристика [текст]* : монография / И.С. Перетерский. – М.: Госюриздат, 1956. – 132 с.
17. Школик А.М. *Порівняльне адміністративне право: Навчальний посібник для юридичних факультетів і міжнародних відносин*. – Львів: ЗУКЦ, 2007. – 308 с.
18. *Виконавча влада і адміністративне право / За заг. ред. В.Б. Авер'янова*. – К.: Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002. – 668 с.
19. *Хрестоматія з історії держави і права України / За ред. В.Д. Гончаренка*. – 3-е вид., перероб. – К.: 2003. – 384 с.
20. Брич Л.П. *Теорія розмежування складів злочинів* : монографія / Л.П. Брич. – Львів: ЛьвДУВС, 2013. – 712 с.
21. Галаган И.А. // *Административная ответственность в СРСР: Процессуально-регулирующее* / И.А. Галаган. – Воронеж. ун-та, 1970. – 252 с.
22. Єрмоленко-Князева Л.С. *Співвідношення дисциплінарної відповідальності з адміністративною*. – М., 2012. – 171 с.
23. Котюк І.І. *Основи теорії держави і права / Котюк І.І.* – К., 1998.- 128 с.
24. *Кримінальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 13 червня 2013 року, [офіційний текст]* – К.: Паливода А.В., 2013. – 212 с.

25. Цивільний кодекс України : чинне законодавство зі змін. та допов. Станом на 5 червня 2013 р. [офіційний текст]. – К.: Паливода А.В., 2013. – 380 с.

26. Юридична енциклопедія : В 6 т. // Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відпов. ред.) та ін. – К.: Укреницикл., 1998. – Т. I: А-І. – 672 с.

27. Остапенко Л.О. Юридична відповідальність за порушення права громадян на працю // Вісник Академії праці і соціальних відносин федерації профспілок України Серія: Право та державне управління. – 2013. – № 1 С. 36-39.

УДК 377.36

Н.А. Степанюк

к. е. н.,

*доцент кафедри фінансів і кредиту,
Львівський університет бізнесу та права*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В МЕНЕДЖМЕНТІ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті розкрито особливості застосування інноваційних технологій в менеджменті навчального закладу. Висвітлено проблеми в управлінні та запропоновано впровадження сучасних принципів та інноваційних технологій.

Ключові слова: *менеджмент, освіта, інноваційні технології, навчальний заклад, управління.*

В статье раскрыты особенности применения инновационных технологий в менеджменте учебного заведения. Отражены проблемы в управлении и предложено внедрение современных принципов и инновационных технологий.

Ключевые слова: *менеджмент, образование, инновационные технологии, учебное заведение, управление.*

The article describes the features of an application of innovative technologies in the management of the educational institution. There are the problems in the management elucidates and the introduction of modern principles and innovative technologies proposes in it.

Keywords: *management, education, innovative technologies, educational institution, management.*

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження обумовлена модернізацією сучасної вищої освіти. Нові концептуальні основи навчально-виробничого процесу, нова законодавча база потребують ґрунтовного осмислення, опрацювання, створення умов для практичного застосування на всіх рівнях управління.

В сучасних умовах важливо не лише управляти навчальним закладом, а здійснювати це розумно, відбірково, інноваційно. У теорії розроблено багато управлінських нововведень, та роль керівника полягає в тому, щоб з усіх цих нововведень відібрати найважливіші, необхідні для конкретного закладу освіти. Зрозуміло, щоб навчальний заклад мав тільки йому притаманну індивідуальність, він повинен задовольняти потребам соціального замовлення як на рівні держави, так і на рівні регіону. Конкуренція серед вищих навчальних закладів в Україні постійно зростає, вимоги до них підвищуються, всі батьки хочуть, щоб їхні діти навчались у сучасних навчальних закладах, отримали ґрунтовну професійну освіту, були підготовлені до життя, витримували конкуренцію на галузевому ринку праці. Тому, важливим для навчального закладу є розробка менеджерських підходів в управлінні та утримання конкурентних позицій.

Такий підхід вимагає наукового бачення управлінських проблем на основі впровадження сучасних принципів, методів та функцій управління навчальним закладом, пошуку інноваційних технологій, методик професійного навчання у поєднанні з управлінською діяльністю, зазначених у законі України «Про інноваційну діяльність»[1]. Це передбачає також розгляд особливостей застосування інноваційних технологій в управлінні вищим навчальним закладом для реалізації учасниками навчального процесу загальної мети та власної професійно-освітньої траєкторії, оскільки науково-технічний прогрес швидко виявляє недостатність вищої освіти в усіх сферах.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури свідчить про посилення уваги науковців до вивчення основних тенденцій і специфіки підготовки кадрів в Україні, організації системи управління вищою освітою.